

תמונתו של ג'ורג' פלויד נישאות בצעדת "הורידו את הברכיים שלכם מהצוואר שלנו" לזכר מרטין לותר קינג, וושינגטון, אוגוסט 2020 צילום: EPA

קול הלב המושפל

"למדתי לא להתחצף לשוטרים... יש לי רק ראש אחד, וקל מדי לשבור אותו", כותב באחד מסיפורי הסופר השחור ג'יימס בולדווין, עשרות שנים לפני שפרצו שוב מהומות בארה"ב על רקע גזעי

/ ירון אניטוב /

הולכים לפגוש את האיש

ג'יימס בולדווין מאנגלית: זהר אלמקיים ויואב רוזן ספרית פועלים, 2020, 224 עמ'

▲ אין מתאימים יותר מספריו של הסופר והמסאי האפרואמריקני ג'יימס בולדווין כדי להבין את שורשי העוינות והאפליה הבידגועית בארה"ב, שהיא כני ראה חלק מהדריי-איי האמריקני; אפליה שבגינה פרצו שם השנה מהומות חסרות תקדים בהיקפן ובאלימותן, בעקבות רצח ג'ורג' פלויד השחור על ידי שוטרי לבן. "הולכים לפגוש את האיש", ספרו השישי של בולדווין המתורגם לעברית, רואה אור בעיתוי מתאים מתמיד, וראים בו אייקון, ופרסום של ספר חדש שלו בשפה זרה היא הודמנות נאותה לבחון עד כמה הדבר מוצדק. אמנם כמה מספריו הקודמים של בולדווין כבר ראו אור בעבר רית, אך הוא אינו מספיק מוכר לקורא הישראלי. התמול מולי לקרוא שניים מספריו: "סיפורו של רחוב ביל" (עם עובד, 1975) ו"זר בכפר" (נדר, 2006). שניהם הרשימו אותי ועודרו בי סקרנות גדולה לקרוא ספרים נוספים שלו, גם אם בקפיצות של זמן.

במקרה הפרטי של בולדווין סיפור חייו רלוונטי לה תייחסות לספר, מכיוון שהספר החדש משיק לכמה תוד נות בביוגרפיה שלו. בולדווין נולד בהארלם, ניריורק, למשפחה ענייה שהיגרה לשם מדרום ארה"ב. אביו היה מטיף מחמיר, כמו אביהם של גיבורי שניים מהסיפורים הראשונים בקובץ – הסיפור המצוין "ערמת הסלעים"

והסיפור "היציאה", העוסק בהפלגה של חברי הקהילה הפנטקוסטלית בנהר ההרסון ביום הארבעה ביולי. הספר מכיל שמונה סיפורים, שכל אחד מהם הוא כמידה רבה מעין תחנה בחייו האישיים של בולדווין. אל התחנות הללו מעלה הסופר קוראים נוספים, על תקן של נוסעים לארץ נודעת ולא נודעת בעת ובעונה אחת; הוא מדבר אמנם על שנות ה־30 וה־40 של המאה שעברה, אך עדיין יש הרבה מה לתקן בארה"ב ביחס לאפליית השחורים.

מחאה במילים

החוויות של גיבורי הסיפורים זהות בחלקן למה שעבר בולדווין עצמו כילד וכנער בנייריורק, שסבל מהשפלות לא מעטות. המסר המעובד באופן אמנותי בספר, דומה לזה שניסו להעביר המפגינים שיצאו השנה לרחובות באמריקה. בולדווין העביר אותו הרבה לפנייה, ובצורה מתחכמת מהם. כחסידי המחאה הלא־אלימה הוא עשה זאת באמצעות מילים, אף שלאחר הירצחו של מרטין לותר קינג הוא התקרב יותר למלקולם אקס, שדעותיו היו קיצוניות בהרבה מאלו של קינג.

עם זאת, כוחו של בולדווין כפרוהאיקון היה ונשאר בהתנסחויות נטולות סטריאוטיפים ודעות קדומות. ספי ריו שקראתי מבטאים את המסר של המחאה, בלי לבטא זעם קדוש ומבלי להפוך למניפסט פלקטי. עבורו, השחור הוא שחור שגא בוהותו השחורה, שידוע מאין בא ולאן הוא הולך, גם כשהוא מבולבל מהיחס של הלבנים כלפיו. גם את גיבוריו הלבנים הוא מנסה להציג ככל האפשר בלי דעות קדומות, מלבד אולי בסיפור אחד העוסק בלי נץ' איום וגורא הנעשה באדם שחור, המסופר מנקודת מבטו של סגן שריף לבן. המניפולציה שבו נועדה אולי לזעזע והיא בהחלט מצליחה בכך, אך ההישג הספרותי שבה הוא מינורי יותר לעומת חלק מהסיפורים האחרים. בולדווין למד בבית ספר תיכון בברונקס שבו למדו גם תלמידים יהודים רבים. באחד מסיפורי הקובץ, "מצב קודם", מופיע יהודי בשם וייסמן, והוא דמות חיובית מאוד המנסה לגאול את הגיבור השחור מעוניו ומקשייו. דווקא בעידן שבו פונדמנטליסטים שחורים בארה"ב הפכו עוינים ליהודים, השמיעו סיסמאות נאצה נגדם ואף ביצעו פיגוע טרור, טוב לקרוא ספר שבו שחור ויהודי משתפים פעולה בצורה מיטיבה.

בשנת 1948, כשמלאו לו 24, עקף בולדווין לפריז וחבר שם לאינטלקטואלים מפורסמים מחברות הגדה השמאלית, ובהם סארטר וז'אנה. לאחר תשע שנים שב לארה"ב, כדי להצטרף לתנועת המחאה של קינג. שיבה דומה, של שחור אמריקני החוזר לארצו, מתרחשת כסיפור "הבוקר, הערב, תיכף", שהוא מעין גרסה שחורה של הסרט הידוע "אמריקני בפריז", אך בלי הצד המתקתך משהו שזיכה בשעתו את הסרט באוסקר.

כאן מסופר על זמר ושחקן אמריקני שחור שחי כפי ריו, נשוי לשודרית לבנה ואב לילד: "אילו נולדה הארייט באמריקה היה חולף זמן רב, אולי נצח, עד שהייתה רואה בי גבר ככל הגברים; אילו פגשתי בה באמריקה, לער לם לא הייתי יכול לראות בה אישה ככל הנשים" (עמ' 130). הוא עומד לשוב לארה"ב שבה לא דרך כבר 12 שנים, לאחר שהזמן להופיע עם על הבמות. אף שמדובר בשיבה הטומנת בחובה הבטחה לביסוס מעמדו האמנותי והכלכלי וסוג של תיקון, הזמר מלא חששות מהצפוי לו. לאחר שקוראים את קורותיו של בולדווין עצמו, אפשר בהחלט להתרשם מהאופן שבו ידע להטמיע חומרי חיים אמיתיים בתוך הפרווה ולכשל אותם בתוך הסיפורים עד כמעט ללא הכר, בלי שהביוגרפיה תשאיר סימני הריכה על הסיור.

ידידי היהודי

בולדווין הוא ללא ספק סופר מורכב, שאינו קורץ לקורא אלא תובע ממנו תשומת לב לפיתולי העלילה ולמסרים המוטמעים בה בחוכמה. אך לפני המסר תמיד קיימת העלילה, והסיפור הוא עמוק ואין לקרוא אותו, בטח שלא בימינו, כצמוד לאירוע חדשותי כלשהו. בר לדווין אינו צמוד לחדשות אלא לקול האמת הקרמוני והמיתי של השחורים, לשיירתם הבוקעת מעומק הלב גם כשהם מוכים, מבוים ומושפלים, כמו בסיפור האחרון בספר הנושא את שם הקובץ. ומשום כך, גם כשהוא כותב על העבר הרחוק לכאורה, נדמה שהוא כותב על הווה. כמו למשל במשפטים כאלה, שיש בהם מרוח הנבואה: "אני חושב על כל הרברים שראיתי נחרבים באמריקה... על כל האיזמים שהיא צופנת" (130).

סיפוריו של בולדווין מתכתבים גם עם מדיומים אחרים, כמו המויקה וההיסטוריה הקרובה והרחוקה של ארה"ב. הגיבורים הם שחקנים, זמרים וציירים, ושחורים ושחורות אחרים, המנסים להיחלץ מהארלם לוויילג' או לפריז כדי להשיג את זכויותיהם. כך למשל ב"הבוקר, הערב, תיכף", שכותרתו לקחה משיר בלודפולק שחור מאמצע המאה ה־19, העוסק בלינץ' שבוצע בגבר שחור שלא התרחק ריו מנשים לבנות כמצופה ממנו. שיר זה זכה בין השאר לגרסת קאבר של בוב דילן. בסיפור לא מופיע מעשה לינץ', אך הוא יגיע בסיפור האחרון בקובץ. אחד מהסיפורים הקשים לקריאה אבל הטובים בספר הוא "ילד גבר", שבו מצליח בולדווין לעדן כביכול את מעשה הרצח הנורא. העידון הזה מצליח לטעמי קצת פחות ב"הולכים לפגוש את האיש", שבו מעשה הלינץ' אולי מתועב מכדי שאפילו סופר איכותי ומיומן כמו בר לדווין יצליח להכיל אותו.

"מצב קודם" שהזכרתי לעיל הוא אחד מהסיפורים המובהקים בספר המתחברים למחאת השחורים השנה ובעבר. גיבור הסיפור הוא צעיר שחור בשם פיטר, שמתקשה לשכור דירה בגלל צבע עורו. ירידו היהודי, ג'ולס וייסמן, שוכר למענו דירה בשמו בשכונה של לבנים, כדי שיהיה לו היכן לגור. כשהדבר מתגלה לבי עלת הבית היא מסלקת את פיטר מהדירה, תוך שהיא מאיימת להזעיק את המשטרה אם לא יאות להתפנות מרצונו. "אני לא יכולה שצבעונים יגורו פה", מטיחה בעלת הבית, "כל הדיירים שלי מתלוננים. נשים מפ' חדות לחזור הביתה בלילה" (עמ' 77). כל ניסיונותיו של פיטר להסביר שאין לאיש סיבה לחשוש ממנו ערי לים בתוהו; זהו פחד קדמוני שבגינו השחור נראה ללבן כגורם מאיים, בין קוף למפלצת.

פיטר מחפש מקלט אצל חברו היהודי וייסמן, ומני סה להוכיח לו באותות ובמופתים שהוא נמצא מתחתיו בסולם הגוענות האמריקני. "כן, אני יודע, אתה יהודי, גם אתה חוטף... אבל כשאתה נכנס לבר אף אחד לא יודע שאתה יהודי, ואם תחפש עבודה תמצא עבודה יותר טובה משלִי?" (עמ' 80). פיטר מוצא לבסוף עבודה כשחקן, שבעזרתה הוא למד ש"יש זמנים ומקומות שבהם אדם שחור יכול להשתמש בצבע שלו כמגן. הוא יכול לנצל את האשמה האנגלו־סקסית המובלעת כדי להשיג את מה שהוא רוצה... הוא יכול להשתמש בוה כמו סכין. לסובב את זה וככה לנקום את נקמתו" (75).

נאלץ ללמוד להסתדר

ה"נקמה" הזו כתובה לעיתים בתערוכות של פרוזה ומסה. זו תערוכות שפגשתי בשעתו גם בספרו של בר לדווין "זר בכפר", שכאשר קראתי אותו חשבתי שהוא ספר המשך מכוון למסמכים ספרותיים אחרים העוסקים בוהותו של האדם השחור, כמו אלו של פרנץ פנון, הפי לוסוף של המאבק השחור, "עזר שחור, מסכות לבנות", ושל פרדריק דגלאס, "עבד אמריקני". דגלאס היה עבד שנמלט אל החופש, בעוד שבולדווין הוא נכדו של עבר, שנאלץ לעבור לא מעט השפלות מצד האדם הלבן, המד כיר לו השכם והערב שמוצאו הוא מהעברות.

בולדווין יודע לא רק לספר סיפור אלא גם לנתח את מצבו של האדם השחור, את זהותו ואת לבטיו, ולתאר את נפתולי נפשו השטועה בין הרצון להכיר בעצמו כש וזה עורך ובין העלבונות שהוא נאלץ לספוג על כל צעד ושעל. "הדבר הקשה מכול (והמתגמל מכול) בחיי היה העובדה שגולדתי שחור, ונאלצתי לפיכך להביא עצמי לידי בכיפת נשק כלשהי עם המציאות", כתב בולדווין ב"זר בכפר".

המסר הזה מחלחל גם ל"הולכים לפגוש את האיש". "כמו מתאגרף שלומד לחטוף מכות או רקדן שלומד ליפול, למדתי איך להסתדר" (75), כותב בולדווין, אך המשך הדברים נשמע מצמרר בהקשר העכשווי, כאילו הם נכתבים בריעבד מפיהם של ג'ורג' פלויד ואורחים שחורים אחרים שנודו בינתיים על ידי שוטרים אמרי קנים: "למדתי לא להתחצף לשוטרים... לא משנה מי צודק, היה ברור שאני טועה... הבנתי שאני צריך להיות חכם... יש לי רק ראש אחד, וקל מדי לשבור אותו. בכל פעם כשפגשתי שוטר התנתגתי כאילו אני לא יודע כלום... בלי תשובות מתחכמות. בלי שום שטויות על הזכויות שלי".

מי שיחפש הברלים בין התנסחויותיו של בולדווין בספרו הוותיק ובין האירועים האחרונים של רצח שחורים על ידי שוטרים לבנים, יתקשה למצוא אותם, אבל ספי רות טובה ועניין הוא בהחלט ימצא כאן, גם אם לא בכל הסיפורים באותה מידה. ●

ג'יימס בולדווין, 1965 צילום: AP